

ACTIEGROEP WINDTURBINES BLERICK

Per adres: Jos Raedts
Klingerbergsingel 243
5925 AH Venlo-Blerick

www.actiegroepwindturbines.nl
info@actiegroepwindturbines.nl

Blerick, 26 februari 2018

Gemeenteraad van Venlo
Postbus 3434
5902 RK Venlo

Onderwerp: Windpark Greenport Venlo, brief college d.d. 23.02.2018, kenmerk 1224005

Geachte raadsleden,

Wij hebben kennisgenomen van bovengenoemde brief van het college. Hierbij een reactie.

1. COMMISSIE VOOR DE MILIEUEFFECTRAPPORTAGE

Gesteld wordt dat de Commissie m.e.r. een positief advies over het MER heeft gegeven, dat in haar advies expliciet wordt aangegeven dat het MER alle essentiële informatie bevat over de milieueffecten van het windpark, zodat de gemeente het milieubelang volwaardig kan meenemen in hun besluit over Windpark Greenport Venlo.

Het bovenstaande wil dus **niet** zeggen dat de Commissie m.e.r. positief is over de plannen met betrekking tot het windpark. Nee, daar bemoeit de Commissie zich niet mee, afwegingen moet de gemeenteraad maken.

Er staan dus ook kritische opmerkingen in het MER. Wat landschap & cultuurhistorie/ ecologie-gebieden betreft scoort het nu aan de orde zijnde voorkeursalternatief bijvoorbeeld "**zeer slecht**". En daarbij is nog geen enkele rekening gehouden met de aangrenzende natuurgebieden Koelbroek en Crayelheide.

Er wordt gesteld dat een opstelling van verschillende windturbines naast elkaar met een **gat in het midden een onrustig beeld zal opleveren** en de ruimtelijke

samenhang in de opstelling zal verzwakken. Gesteld wordt dat er daarnaast door het verschil in grootte perspectivistische vertekening kan optreden.

Er wordt bijvoorbeeld gesteld:

*"De windturbines met nummer 7 - 9 van het VKA hebben echter een afwijkende maatvoering door een maximale rotordiameter van 122 meter. Dit type heeft een minder evenwichtige uitstraling; naar verhouding lijkt de rotor kleiner en de windturbine hoger. Eén type windturbines binnen een opstelling draagt bij aan rust en eenheid. Het gebruik van verschillende windturbines in het VKA leidt tot **minder rust en eenheid.**"*

Het MER geeft dus voldoende aanleiding om de windturbines 5 t/m 9 te **schrapen**.

Kritiek

Wij hebben nogal wat kritiek op het MER. Zo is bijvoorbeeld gevraagd de invloed van de windturbines op woon- en leefomgeving (Boekend en Blerick) en op natuur en landschap (Crayelheide/Koelbroek/omgeving) uitgebreid te onderzoeken. Er werden alternatieven voorgesteld, waarbij windturbines werden geschrapt. Dat alles is niet meegenomen.

Ook is aangegeven dat er wel degelijk locatiealternatieven onderzocht hadden moeten worden voor de windturbines 5 t/m 9.

Wij gaan hier nu niet verder op in. U kunt dit alles uitgebreid nalezen in onze zienswijze d.d. 26.10.2017.

Gezondheid

Gemeld wordt dat geluid én onverplicht laagfrequent geluid is onderzocht.

Gesteld wordt dat het windpark zonder maatregelen voldoet aan de Vercammen curve. Wij wijzen hier op het feit dat het bureau Peutz tot een andere conclusie komt.

Wij merken verder op dat er in het MER geen aandacht is voor infrason geluid, hoewel gevraagd is daar aandacht aan te besteden.

Als je een en ander zo leest lijkt het alsof er gesuggereerd wordt dat er geen overlast is voor Boekend en Blerick. Dat is echter niet het geval. De Commissie m.e.r. kijkt niet naar de gezondheid van mensen. Het is geen mens-effectrapportage.

In dat kader willen we nog opmerken dat wij de Commissie in oktober 2017 per e-mail gevraagd hebben:

"Hoe wordt er bij de Commissie voor de m.e.r. momenteel gedacht over de afstand tussen moderne windturbines (hoger dan 200 meter) en woonbebouwing/woonwijken. Adviseert u intussen ook een minimumafstand aan te houden?"

Antwoord:

"Afhankelijk van de wensen van het desbetreffende bevoegd gezag is een minimumafstand soms wel aan de orde. Bijvoorbeeld, sommige gemeenten en provincies willen graag een minimumafstand aanhouden tot lintbebouwing of dorpskernen of selecteren zoekgebieden

op grotere afstand van woongebieden, en dan is dat daarmee onderdeel van het MER-onderzoek. De keuze hiervoor ligt bij de desbetreffende gemeenteraad, provinciale Staten of bij de minister. **Zij beslissen uiteindelijk welke gezondheidseffecten zij nog acceptabel vinden en welke niet.**

..."

2. RAAD VAN STATE

Er wordt gesteld dat in diverse beroepszaken over windparken bij de Raad van State wordt aangevoerd dat er vanwege laagfrequent geluid gezondheidsrisico's zouden optreden. Dat in al die zaken de Raad van State geoordeeld heeft dat de wettelijke geluidnormen voor windturbines voldoende bescherming bieden, ook tegen laagfrequent geluid.

In diverse uitspraken wordt geoordeeld met betrekking tot de geluidnormen, dat de rechter niet tot taak heeft om de waarde of het maatschappelijk gewicht dat aan de betrokken belangen moet worden toegekend, naar eigen inzicht vast te stellen. Vervolgens wordt dan gesteld dat het regelgevend bevoegd gezag het *percentage ernstig gehinderden* en het afwijken van de aanbevolen voorkeurswaarde van 40 dB. Lnight in zijn afweging heeft betrokken.

Daarmee is niet gezegd dat die geluidnormen voldoende bescherming bieden; er wordt gezegd dat er **rekening is gehouden met een percentage ernstig gehinderden**.

Echter duidelijk speurbaar is in de jurisprudentie dat de huidige normen **niet meer houdbaar zijn!**

Belangrijk in de uitspraak "Windpark Spui" (20.12.2017) is dat in het deskundigenbericht de **geluidnormen voor de hinder van windturbinegeluid ter discussie** staan, waarbij als mogelijke oorzaak wordt gewezen "op de omstandigheid dat de keuze voor de normstelling in artikel 3.14a, eerste lid, van het Activiteitenbesluit omstreeks 2010 is gemaakt op het moment dat windturbines kleiner waren dan de windturbines die de laatste jaren worden gerealiseerd. De **steeds grotere ashoogten, grotere diameters van de wieken en het feit dat boven de 120 m de windprofielen sterk kunnen afwijken** van de standaarden die men voor lagere hoogten hanteert, kunnen volgens het deskundigenbericht bijdragen aan een **wellicht veranderd milieutechnisch inzicht** bij het beoordelen van de hinderlijkheid van het windturbinegeluid. Onderzoekers hebben in dit kader enige tijd terug vermeld van mening te zijn dat voor windturbinegeluid een toeslag van 5 dB op het Lden zou moeten worden toegepast, aldus het deskundigenbericht."

Gesteld wordt dat het vorenstaande identiek is aan hetgeen is vermeld in het deskundigenbericht over "Windpark De Veenwieken" (04.05.2016).

Over in het deskundigenbericht vermelde "signalen" omtrent een "wellicht" veranderend milieutechnisch inzicht bij het beoordelen van de hinderlijkheid, stelt de Afdeling bij "Windpark Spui" dat er "onvoldoende aanleiding is voor het oordeel dat bij de planvaststelling, **reeds vooruitlopend op een mogelijke aanpassing van**

artikel 3.14a, eerste lid, van het Activiteitenbesluit door het regelgevend gezag, de in het Activiteitenbesluit voor windturbines neergelegde geluidnormen in redelijkheid niet meer hadden mogen worden gehanteerd." (Idem uitspraak "Windpark De Veenwieken".)

Dus hier wordt in feite al gezegd dat de huidige normen moeten worden aangepast, maar dat is een zaak van het regelgevend bevoegd gezag. De Afdeling wil er niet op vooruitlopen.

Met betrekking tot laagfrequent en infrasoon geluid wordt bij "Windpark Spui" in het deskundigenbericht alleen gekeken naar het RIVM-rapport uit 2013, Health Canada en het RIVM-rapport uit 2017. Over de eerste 2 rapporten hebben we al het nodige gezegd; het RIVM-rapport uit 2017 bespreken we in punt 4, omdat het college hier aandacht aan schenkt.

3. SECOND OPINION VAN PEUTZ/ laagfrequent geluid

Voor wat betreft laagfrequent geluid verwijzen wij naar onze brief van 19.02.2018.

Wij geven hier nogmaals aan dat de universiteit van Aalborg (2012) heeft aangegeven dat het geplande windturbinepark bij Maastricht, **dat aan de Nederlandse norm voldoet**, ERNSTIG TEKORT SCHIET als het gaat om de bescherming van omwonenden.

Voor wat betreft het rapport Peutz verwijzen wij naar de reactie die komt via Goorts + Coppens Advocaten.

4. BIJLAGEN

Er is sprake van 2 bijlagen, een brief van Pondera Consult (d.d. 23.02.2018) en een brief van Arcadis (d.d. 22.02.2018).

Pondera Consult

Wij verwijzen wat laagfrequent geluid betreft naar punt 3 "Second opinion van Peutz".

Voor wat betreft "infrasoos geluid" verwijzen wij met name naar onze brief van 05.01.2018, waar duidelijk in staat aangegeven waarom de aannames van Pondera Consult niet kloppen.

Verder zullen wij bij punt 5 nog iets zeggen over infrasoos geluid.

Wij willen tenslotte nog opmerken, dat Pondera Consult het bij "gezondheid" heeft over laagfrequent en *ultrasoon* geluid. "Ultrasoon" moet uiteraard "infrasoos" zijn, dit soort fouten verwacht je niet

Arcadis

Wij verwijzen wat laagfrequent geluid betreft naar punt 3 "Second opinion van Peutz".

Arcadis haalt voor wat betreft gezondheidseffecten een nader onderzoeksrapport aan van het RIVM en de GGD, getiteld "Health effects related to wind turbine sound "

uit 2017. Gesteld wordt dat in "Windpark De Drentse Monden en Oostermoer" (21.02.2018) de Afdeling geen aanleiding ziet om aan de bevindingen in het rapport van het RIVM uit 2017 te twijfelen.

Het rapport gaat in op de hinderlijkheid van met name het typerende ritmische karakter van het geluid van windturbines (amplitudemodulatie), stelt dat er een relatie is tussen slaapverstoring die op individuele basis is gemeld en ergernis over het geluid van windturbines. Volgens het rapport van het RIVM uit 2017 kunnen de langdurige ergernis over de hinder van windturbines en het gevoel dat de kwaliteit van de leefomgeving is verminderd of zal verminderen negatieve gevolgen hebben voor het welzijn en de gezondheid.

Gesteld wordt echter dat er onvoldoende wetenschappelijk bewijs beschikbaar is voor een directe relatie tussen gezondheidsrisico's en het geluid van windturbines. Wat infrason geluid betreft wordt gesteld dat dit in ieder geval niet luid genoeg is om effecten op de gezondheid te veroorzaken.

Commentaar

Voor wat betreft infrason geluid verwijzen wij naar onze brief van 05.01.2018 waarin duidelijk is aangegeven dat door de continue belasting ook al bij lagere geluidsterkten (blijvende) gezondheidsschade optreedt. Zie ook onze brief van 19.02.2018. Wij zullen er nog iets over zeggen bij punt 5 "Infrason geluid".

Dan willen nog iets over het rapport zeggen. Wij hebben dit Engelstalige rapport op 3 januari 2018 besproken met een van de makers en de bevindingen daarna kortgesloten met enkele Duitse wetenschappers uit de medische wereld. De Duitse wetenschappers geven bij infrason geluid aan dat er bij langdurige blootstelling ook bij lage geluidsterktes gezondheidsschade ontstaat. In dit rapport wordt ervan uit gegaan dat gezondheidsschade pas ontstaat bij hoge geluidsterkten.

Maar in het kader van langdurige blootstelling aan windturbinegeluid wordt wel dit gezegd:

"In the Canadian study length of exposure seemed to be an important situational factor and led to up to 4 times higher levels of annoyance for people living more than 1 year in the vicinity of a wind turbine. This indicates sensitization to the sound rather than adaptation or habituation as is often assumed."*

*sensibilisatie= je wordt er steeds gevoeliger voor, dus hier is al sprake van een effect van langetermijn blootstelling

We hebben het hier over een literatuuronderzoek, waarbij allereerst gekeken moet worden wat over de selectie wordt gezegd.

Met betrekking tot laagfrequent geluid en infrason geluid wordt gezegd:

*"We aimed to include low-frequency sound and infrasound in this review, but there are **less publications and review** specifically addressing this part of the spectrum."*

Verder zijn bijvoorbeeld niet meegenomen algemene gezondheidsrapporten op het gebied van geluid en is alleen gekeken naar publicaties in Engels, Duits, Frans en

Nederlands. Ook artikelen die bijvoorbeeld in Duitse artsenbladen stonden zijn niet meegenomen.

Windpark De Drentse Monden en Oostermoer" (21.02.2018)

Enkele interessante citaten uit de hierboven genoemde uitspraak:

*"Voor windparken op land hanteert de Afdeling als uitgangspunt dat **gevolgen van enige betekenis** aanwezig kunnen worden geacht binnen een afstand **van tien keer de tiphoogte** van de voor appellanten dichtstbijzijnde windturbine, gemeten vanaf de voet van de windturbine."*

(Wij willen opmerken dat binnen deze zone al geheel Boekend en Klingerberg liggen én dat dit de kant op lijkt te gaan van Bayern en Polen.)

*"Volgens de ministers is een van de uitgangspunten bij de selectie van kansrijke gebieden voor windenergie **dat zo min mogelijk mensen hinder ondervinden**. De ministers achten dit een legitiem uitgangspunt dat zich verdraagt met een goede ruimtelijke ordening."*

*"De ministers hebben zich **terecht op het standpunt gesteld dat de situatie in dichtbevolkte gebieden niet overeenkomt met de situatie in een dunbevolkt gebied** zoals het plangebied, met name wat betreft het **aantal gehinderden en de afstand van de windturbines tot woningen** en andere gevoelige objecten".*

*"In het deskundigenbericht staat dat in wetenschappelijke publicaties de laatste tijd wordt vermeld dat aan de hinder van **windturbinegeluid wellicht meer gewicht** moet worden toegekend dan in het verleden is gebeurd. Gewezen is op een symposium eind 2014 in Zweden waar melding is gemaakt van onderzoek waaruit zou zijn gebleken dat **amplitudemodulatie de hinderbeleving van windturbines sterk kan doen toenemen**.*

*De windturbines waren toen **kleiner** dan de windturbines die de laatste jaren worden gerealiseerd. De steeds **grotere ashoogten, grotere diameters van de wieken en het feit dat boven de 120 m de windprofielen sterk kunnen afwijken** van de standaarden die men voor lagere hoogten hanteert, kunnen volgens het deskundigenbericht bijdragen **aan een wellicht veranderend milieutechnisch inzicht** bij het beoordelen van de hinderlijkheid van het windturbinegeluid. In dit kader hebben onderzoekers enige tijd geleden vermeld van mening te zijn dat er vanwege het opvallende karakter van het windturbinegeluid een toeslag van 5 dB op het Lden zou moeten worden toegepast, de zogenoemde straffactor, aldus het deskundigenbericht."*

5. INFRASOON GELUID

Wij verwijzen voor wat betreft infrasoon geluid naar onze brief van 05.01.2018. (Zie ook brief 19.02.2018.)

Voor wat betreft infrasoon geluid moet geconstateerd worden dat er in de Duitse medische wereld veel kennis op dit vlak aanwezig is. En dat is niet onlogisch, immers de medische wereld wordt het eerst geconfronteerd met slachtoffers. Er hebben belangrijke artikels gestaan in de toonaangevende artsen-bladen etc. etc. Dit alles is

echter niet opgenomen in de zogenaamde wetenschappelijke literatuurstudies. In de onderhavige kwestie wordt alles wat wij hierover hebben aangedragen genegeerd; er wordt halsstarrig vastgehouden aan achterhaalde kennis. (*Asbest is niet schadelijk!*)

Enkele stukken uit 2 Duitse rapporten:

Rapport "Gesundheitsgefahr durch die Anwendung überholter Normen und Richtlinien zur Bewertung von Schall, generiert durch große Windkraftanlagen" d.d. 24-03-2016:

"Die in den Erlassen der einzelnen Bundesländern pauschal festgelegten Abstände zu Einzelhäusern und zur Wohnbebauung sind für heutige, große Windkraftanlagen bei weitem zu gering. Die tieffrequenten Anteile in der Schallemission von WKA werden nicht berücksichtigt. In Folge dessen führen die Schallemissionen der Windkraftanlagen anfangs zu massiver Belästigung und bei längerer Einwirkzeit zu gesundheitlichen Langzeitschäden bei einem signifikanten Anteil der Anwohner (ca. 20 bis 30%).

Der derzeitige rechtliche Rahmen für die Genehmigung und den Betrieb von Windkraftanlagen ist in keiner Weise ausreichend, den nach GG Art 2 garantierten Schutz der Gesundheit zu gewährleisten.

Bis zur definitiven Klärung wird ein Moratorium vorgeschlagen. Alternativ halten wir als Sofortmaßnahme einen Sicherheitsabstand von 15 mal Höhe der Windkraftanlage für angemessen, um den Schutz der Gesundheit zu garantieren. Als absolutes Minimum (bei weiterhin deutlichen Gesundheitsrisiken) ist ein Mindestabstand zu Wohnhäusern nach der 10-H-Regel in Anlehnung an die Länder-Öffnungsklausel und die Vorgaben in Bayern erforderlich."

Positionspapier zu Gesundheitsrisiken beim Ausbau der Erneuerbaren Energien d.d. 24.02.2015 (AEFIS, Ärzte für Immissionschutz) :

"Mit der angestrebten Zunahme der Anlagengröße (Repowering) werden neben der Turmhöhe auch die Rotorradien vergrößert. Mittlerweile hat dadurch eine moderne Windkraftanlage die doppelte Spannweite eines Jumbojets erreicht. Die Eigenfrequenz der Rotorblätter liegt mit unterhalb 16Hz im nicht hörbaren Infraschallbereich. Die Rotorspitzen bewegen sich mit bis zu 400km/h auf einer Kreisbahn. Dabei breiten sich wie bei einem Jumbojet Wirbelschleppen in Lee-Richtung aus. Die Vergrößerung der Anlagen hat sowohl stärkere als auch zunehmend niederfrequente Schallemissionen zur Folge."

"Die Hörbarkeit des Lärms beinhaltet zugleich eine Schutzfunktion: der Mensch sucht sich dem störenden und möglicherweise schädigenden Lärm zu entziehen oder die Lärmquelle abzuschalten. Beim Infraschall versagt diese Schutzfunktion leider, weil er für unser Ohr unhörbar ist. Unhörbar bedeutet aber nicht automatisch unschädlich, man muß hier deutlich zwischen der Wirkschwelle und der Wahrnehmungsschwelle unterscheiden. Es gibt viele Noxen, die unterhalb der Wahrnehmungsschwelle schädliche Auswirkungen hervorrufen: UV-Licht wirkt, ohne selber gesehen zu werden, Kohlenmonoxid schadet, ohne daß man es riechen kann, man kann Toxine in Nahrungsmitteln nicht schmecken..."

"Gewöhnung als sensibilitätsmindernde Adaptation ist in Bezug auf die neurologische (nicht psychoakustische!) Verarbeitung von langfristig einwirkendem niederfrequentem Schall in der Medizin nicht bekannt. Im Gegenteil: je länger die Dauer der Exposition, desto mehr

rücken unterschwellige Ereignisse durch Bahnungseffekte in den Bereich der medizinischen Wirksamkeit (Goldenstein 1967, Ambrose und Rand 2012, Colin H. Hansen 2013)."

"Wie kann durch ministerielle Broschüren und durch Äußerungen von politischen Mandatsträgern ständig der Anschein vermittelt werden, dass von niederfrequenten Emissionen keine Gefahren ausgehen können?"

Man begründet dies damit, der Infraschall der Windkraftanlagen liege deutlich unter der „Wahrnehmungsschwelle“ des Menschen. Die Orientierung an einer „Wahrnehmungsschwelle“ ignoriert bekannte Krankheitsentstehungswege. Die krankmachenden Wirkungen niederfrequenter Schallwellen beruhen auf messbaren physiologischen Mechanismen und müssen von der immer wieder angeführten Wahrnehmungsschwelle deutlich getrennt werden! Wie weiter oben schon ausgeführt erfolgt über die Strukturen des Innenohres für Infraschall unterhalb der Hörschwelle eine Reizweiterleitung mit nachfolgender neuronaler Verarbeitung. Zudem ist die Schallaufnahme bei weitem nicht auf das Gehör beschränkt (Gehirn, Haut, Gleichgewichtsorgan etc.). Medizinisch erfassbare Wirkungen entstehen bei Langzeitbelastung mit Infraschall durch Bahnungseffekte auch bei Pegeln deutlich unter der „Wahrnehmungsschwelle“. Die „Wahrnehmungsschwelle“ als untere Grenze des Gesundheitsschutzes ist aus diesem Grund nicht mehr akzeptabel. Eine auf den vorliegenden medizinischen Wirkungen basierende „Wirkungsschwelle“ muss zukünftig den Rahmen der gesundheitlichen Belastung der Bevölkerung festlegen."

"Diese Zusammenhänge machen plausibel, warum Infraschallfolgen erst nach Monaten oder Jahren der Belastung entstehen können und die Ursache der Erkrankungen somit verschleiert wird. Die gängige Praxis der Kurzzeitmessungen ignoriert Langzeitfolgen. Dadurch ist die (Schutz-)Norm „langzeitblind“, genau wie gerne zitierte Laboruntersuchungen zur Infraschallproblematik. Es gibt keine belastbaren Studien, die die Unbedenklichkeit von langfristiger Einwirkung tieffrequenten Schalles unterhalb der Hörschwelle beweisen!"

"In Schweden haben Fachärzte in der Schwedischen Ärztezeitung im August 2013 auf die Gesundheitsrisiken durch Infraschall hingewiesen und festgestellt, daß 30% der Anwohner betroffen sind."

6. CONCLUSIES

Na de bestudering van de brief van het college met bijlagen kunnen deze conclusies getrokken worden:

- Het MER geeft voldoende aanleiding om de windturbines 5 t/m 9 te schrappen.
- De Commissie m.e.r. kijkt niet naar de gezondheid van mensen, de gemeenteraad beslist uiteindelijk welke gezondheidseffecten zij nog acceptabel vindt en welke niet.
- De Raad van State zegt niet dat de geluidnormen voldoende bescherming bieden, gesteld wordt dat de geluidnormen rekening houden met een percentage ernstig gehinderden.

- *Uit de deskundigenberichten blijkt dat de geluidnormen voor de hinder van windturbinegeluid ter discussie staan. Duidelijk is dat de huidige normen niet meer houdbaar zijn!*
- *De Raad van State zegt in feite al dat de huidige normen moeten worden aangepast, maar dat dit een zaak is van het regelgevend bevoegd gezag. De Afdeling wil er niet op vooruitlopen.*
- *Voor windparken op land hanteert de Afdeling als uitgangspunt dat gevolgen van enige betekenis aanwezig kunnen worden geacht binnen een afstand van tien keer de tiphoogte van de voor appellanten dichtstbijzijnde windturbine, gemeten vanaf de voet van de windturbine. (Denk aan de regelgeving in Bayern en Polen.)*
- *Volgens de ministers is een van de uitgangspunten bij de selectie van kansrijke gebieden voor windenergie dat zo min mogelijk mensen hinder ondervinden.*
- *De Raad van State stelt dat de situatie in dichtbevolkte gebieden niet overeenkomt met de situatie in een dunbevolkt gebied met name wat betreft het aantal gehinderden en de afstand van de windturbines tot woningen.*

Wij gaan ervan uit dat deze brief voor u een extra aanleiding vormt om de 5 zuidelijke turbines te schrappen.

SAMEN = STERK

Hoogachtend,

J. Raedts

mr. M. Lenders

K. Delissen-Reijnen

Bijlage: Brief A.W.B. d.d. 5 januari 2018